

NIEŁĘGOWO

NIEŁĘGOWO

niem. Wiesenberg

Wieś znana co najmniej od końca XIV w., w XV w. stanowiła własność Gryżyńskich. W roku 1512 Andrzej Gryżyński oddał Niełęgowo i Gryżynę Maciejowi Gostyńskiemu. Od 1543 r. należało do Anny Gostyńskiej, a wkrótce potem jako posąg jej córki Dobrochny przeszło w ręce Staręskich. W 1580 r. sprzedali wieś Łukaszowi Gołutowskiemu, po którym majątek odziedziczył jego syn Waclaw. W roku 1651 od Wojciecha Gołutowskiego i jego żony Zofii z Koszutskich dobra kupił Grzegorz Mąkowski. Następnie od Wojciecha Mąkowskiego Niełęgowo i Gryżynę kupił w 1713 r. za 84,000 zł Waclaw Zakrzewski. Od 1767 r. właścicielem majątku, wchodzącego w skład dóbr rycerskich Osiek, był Sylwester Zakrzewski, syn Franciszka Hermenegilda, a od 1833 r. jego synowie Karol i Józef Zakrzewscy. W 1840 r. odziedziczył je Eulogiusz Zakrzewski, a w 1841 r. Napoleon Zakrzewski, syn Hiacynta Zakrzewskiego. W roku 1870 Niełęgowo zostało wyodrębnione z dóbr Osiek i przeszło na własność jego syna Janusza Zakrzewskiego, który w 1876 sprzedał je Bernardowi Lorenzowi i jego żonie z d. Lehmann. Po nich w 1905 r. dziedziczył dobra Hermann Lorenz, a w 1910 r. Helena Lorenz z d. Foerster. Od 1918 r. do II wojny światowej właścicielem był dr Robert Lorenz. W 1881 r. powierzchnia dóbr wynosiła 502,7 ha, z czego 229,8 ha liczyły pola, 255,3 ha łąki, 15,1 ha pastwiska, a 2,5 ha nieużytki. Administratorem dóbr był wówczas niejaki Rahn. Gospodarstwo specjalizowało się w hodowli bydła rasy Schwyzer i holenderskiej oraz w uprawie buraków cukrowych. W końcu XIX w. powierzchnia dóbr zwiększyła się do 526 ha. W 1913 r. prowadzono hodowlę 89 koni, 195 sztuk bydła i 227 sztuk trzody chlewnej.

W okresie międzywojennym znajdowała się tutaj zarejestrowana hodowla bydła rasy czarno-białej rasy nizinnej licząca 56 sztuk. Była tu również znana prywatna stadnina koni.

ZAŁOŻENIE DWORSKIE położone jest po pd. stronie drogi z Gryżyny do Naclawia. Składa się z zespołu rezydencjonalnego i folwarcznego.

ZESPÓŁ REZYDENCJONALNY zajmuje zachodnią część założenia i składa się z dworu oraz z parku. Dwór usytuowany jest w pn.-środkowej części parku. Na pn. od rezydencji wznosi się budynek mieszkalny powstały prawdopodobnie po przebudowie dawnej oficyny.

DWÓR wzniesiony w 1902 r. przez Hermanna Lorenza. Murowany z cegły, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, z użytkowym poddaszem, nakryty dachem wielospadowym pokrytym dachówką zakładową. W piwnicach sklepienie odcinkowe na belkach stalowych, wyżej stropy drewniane. Zbudowany na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu z ryzalitami pośrodku wszystkich elewacji z wyjątkiem pn. We wnętrzu pomieszczenia skupione wokół usytuowanego centralnie holu z klatką schodową od strony północnej. Główne wejście do dworu prowadzi od strony zachodniej, drugie boczne, od strony północnej. Elewacje budynku tynkowane z zachowaną bogatą dekoracją sięgającą do wzorów baroku oraz wykorzystującą aktualne tendencje - secesję. W przyziemiu boniowany cokół zakończony wydatnym gzymsem, na którym wsparte podokienniki otworów okiennych parteru. Otwory okienne ujęte w bogate obramienia z kartuszami w zwieńczeniu zakończonymi maskami. Szczególnie ozdobnie potraktowane zostały neobarokowe szczyty południowego i zachodniego ryzalitu, gdzie pojawił się motyw hermy, girlandy, ozdobnego kartusza. Wejście główne do dworu ujęte w architektoniczny portal złożony ze stylizowanych jońskich półkolumn, nad którymi belkowanie i przerwany u dołu naczółek zwieńczony schodzącymi się wolutami. W polu tympanonu kartusz herbowy z inicjałami "HL" pośrodku i ze wstęgą z napisem "ORA ET LABORA". Nad bocznym wejściem od strony elewacji północnej widnieje data "1902". Zachowana pierwotna stolarka okienna i drzwi oraz klatki schodowej. W pomieszczeniach parteru zachowana dekoracja sztukatorska.

PARK krajobrazowy o pow. ok. 3,10 ha założony został przypuszczalnie w 2 poł. XIX w. na wywyższeniu wśród łąk opadających w kierunku Obry. Część północna parku i zachodnia starsza, położona wyżej, część pd. i wschodnia młodsza o charakterze lasu łąkowego. Na granicy starszej i młodszej części stawek. Drzewostan w starszej części, liczący około 100 lat, składa się głównie z jesionu, dębu, klonu i robinii. W części pd. przeważa klon jesionolistny, wierzba i olcha czarna.

ZESPÓŁ FOLWARCZNY zajmuje wschodnią część założenia i składa się z podwórze gospodarczego, stodoły usytuowanej poza podwórzem oraz z kolonii domów pracowników folwarcznych.

W 1862 r. podwórze na rzucie zbliżonym do kwadratu z pojedynczymi budynkami w pierzejach pn., pd. i wsch., z nie zabudowaną pierzeją zachodnią, z jednym budynkiem pośrodku oraz z trzema niewielkimi budynkami położonymi na zachód od dziedzińca na terenie późniejszego parku. Kolonia domów pracowników folwarcznych znajdowała się przy bocznej drodze prowadzącej na wschód od podwórze i składała się wówczas z sześciu budynków. Obecnie podwórze o prawie nie zmienionym kształcie, z głównym wjazdem od strony pn. między oficyną, a podwórzem, gdzie zachowane ceglane słupy dawn. bramy wjazdowej. Z dawnej zabudowy podwórze ocalała stajnia (I) i obora (I) (murowana z cegły i częściowo z kamienia, z końca XIX w., przebudowana i podwyższona po 1945 r., obecnie częściowo zrujnowana) w pierzei pn. W pierzei wsch. brak obecnie starej zabudowy, a pierzeję południową zamyka długi budynek współczesnych garaży oraz obora (II) od strony zachodniej. Pierzeję zachodnią zamyka budynek gospodarczy połączony z kuznią z końca XIX w. parterowy, ceglany, przebudowany. Pośrodku dziedzińca wznosi się stajnia (II). Na północ od podwórze po drugiej stronie drogi, na wprost wjazdu, zachowała się stodoła z pocz. XX w., murowana z cegły, tynkowana, nakryta dachem dwuspadowym pokrytym dachówką.

STAJNIA (II), obecnie magazyn, wzniesiona przypuszczalnie w 4 ćw. XIX w., murowana z cegły, częściowo na kamiennej podmurówce, podpiwniczona w części zachodniej, parterowa, z magazynowym poddaszem, nakryta niskim dachem dwuspadowym pokrytym papą. Zbudowana na planie prostokąta z ryzalitem pośrodku elewacji frontowej południowej i od strony zachodniej. Tutaj też znajduje się dawne mieszkanie stajennego, w pozostałej części dwa pomieszczenia stajenne rozdzielone klatką schodową i pomieszczeniami pomocniczymi. W piwnicy sklepienie odcinkowe na gurtach, w pomieszczeniach stajni sklepienie odcinkowe na podciągach metalowych wspartych na żeliwnych kolumnach. Elewacje tynkowane z wyjątkiem kamiennego cokołu, być może pierwotnie z ceglanym detalem, obecnie otynkowanym. Otwory okienne zamknięte półkoliście, odcinkowo i prosto, ujęte w proste obramienia. Elewacje podzielone

lizenami i zakończone prostym fryzem podokapowym i gzymsem wieńczącym.

STAJNIA (II), obecnie warsztat, zbudowana w 4 ćw. XIX w., murowana z cegły, parterowa z poddaszem, nakryta dachem dwuspadowym pokrytym papą. Niegdyś od strony pd. dostawiony był niższy budynek nakryty wysokim dachem dwuspadowym, obecnie nie istniejący (w tym miejscu wiata). Stajnia wzniesiona została na planie prostokąta, z wnętrzem podzielonym na dwa pomieszczenia nakryte sklepieniem odcinkowym na podciągach stalowych. Elewacje tynkowane z zachowanym częściowo ceglanym detalem w postaci narożnych lizen, gzymsu kordonowego i wieńczącego, obramień okien poddasza i drzwi.

OBORA (II) murowana z cegły na podmurówce z kamienia polnego, parterowa, z użytkowym magazynowym poddaszem, nakryta dachem dwuspadowym pokrytym papą o wysuniętych okapach. Wzniesiona na planie prostokąta, ze sklepieniem kolebkowym na gurtach wspartych na żeliwnych kolumnach w przyziemiu, z wieżą dachową krokwiowo-płatwiową. Elewacje tynkowane podzielone lizenami, prostym fryzem międzykondygnacyjnym i zwieńczone gzymsem. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte odcinkowo, ujęte w proste opaski. Od strony wschodniej dostawione zewnętrzne drewniane schody prowadzące na poddasze, od zachodu dobudowana współczesna przybudówka.

KOLONIA DOMÓW PRACOWNIKÓW FOLWARCZNYCH usytuowana na wschód od podwórza składa się obecnie tylko z dwóch domów (nr 14 i 15).

DOM NR 14 (sześciorek) wzniesiony w 4 ćw. XIX w., murowany z cegły, częściowo podpiwniczony, parterowy, z wysokim mieszkalnym poddaszem, nakryty niskim dachem dwuspadowym pokrytym papą. Budynek na planie prostokąta o identycznym układzie mieszkań składających się z przechodniej kuchni i dwóch pokoi. Elewacje tynkowane z ceglanym detalem w postaci cokołu, obramień wokół odcinkowo zamkniętych okien, gzymsu międzykondygnacyjnego.

DOM NR 15 (sześciorek) wzniesiony w 4 ćw. XIX w., murowany z cegły, parterowy, z użytkowym poddaszem, nakryty wysokim dachem dwuspadowym pokrytym dachówką, karpówką. Elewacje tynkowane z ceglanym detalem w postaci niskiego cokołu obramień wokół odcinkowo zamkniętych otworów i gzymsu koronującego.

Źródło:

Redakcja naukowa serii prof. dr hab. Jan Skorutowicz "Dawne budownictwa folwarczne"
Jolanta Goszczyńska, Majątki Wielkopolskie, Tom V, Powiat Kościański, Wydawnictwo Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno
Spożywczego w Szreniawie 1998r., wyd. cyt., s. 151-153

Gmina Kościan

Tu warto mieszkać, pracować i działać...

2014-04-23

Data zamieszczenia dokumentu w serwisie internetowym

960

Nr
dokumentu